

Yetişkin Eğitimi ve Kadınların Güçlendirilmesi*

- 132 -

*Ayfer Yakar***

Özet

Bu çalışmada, bir eğitim programına katılan kadınların güçlenme deneyimlerini yetişkin eğitimi bağlamında analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda sivil toplum merkezlerinden olan Ankara ili Mamak ilçesi Ege mahallesinde bulunan “Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı 75. Yıl Toplum Merkezi’nde en az bir eğitim programını tamamlamış kadınların genel olarak eğitime yükledikleri anlam, eğitime katılmanın yaşamlarında yol açtığı dönüşüm çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, kadınların dönüşümü nasıl yaşadığı nasıl anlamlandırıldığı, hangi boyutlarda güçlen(diril)dikleri kadınların kendi anlatıları üzerinden toplumsal cinsiyet

* **Adult Education and Women’s Empowerment** / Bu makale Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği 19. Maddesi gereğince “Kadınların Güçlendirilmesinin Eğitim ve Eğitime Katılım Bağlamında Çözümlemesi” başlıklı doktora tezi çalışmasından yapılmıştır.

** Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Hayat Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi / PhD student, Ankara University, Faculty of Educational Sciences, Department of Lifelong Learning and Adult Education, yakar@education.ankara.edu.tr

Yetişkin Eğitimi Dergisi/Cilt: 3/Sayı: 5-6/Kasım 2020 - Mayıs 2021/Sayfa: 132-176
Journal of Adult Education/Volume: 3/Issue: 5-6/November 2020 - May 2021/Pages: 132-176
Geliş tarihi / Received: 17.04.2021 – Kabul tarihi / Accepted: 16.05.2021

bağlamında anlamaya ve açıklamaya yönelik bir çerçeveden analiz edilmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve sözü edilen amaca ulaşmak için öncelikle ilgili literatür taranmış konu açısından değerlendirilmesini kapsayan ilgili yazına çalışmanın kuramsal kısmında yer verilmiştir. Araştırmanın nitel boyutunda gözlem ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak araştırma grubunda bulunan 21 kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin analiz edilmesinde MAXQDA programı kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda;

- Eğitime devam süresi arttığında,
- Öğrenme süreci, sınıf dışı ortamlarla desteklendiğinde (sosyal ve kültürel etkinlikler, yurt içi ve yurt dışı geziler, kamu kurumlarını tanıma vb.) gibi eğitimin içeriği ve biçimi kadınların güçlenme kanallarını esas aldığına kadınlara güçlendirme becerileri kazandırma bakımından katkıda bulunduğu görülmüştür.
- Güçlendirme deneyimleri incelendiğinde, araştırma kapsamındaki kadınların ataerkil ve geleneksel aile yapılarına rağmen, aldıkları eğitimlerin onları bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik olarak tanımlanan boyutlarda güçlendirmekte başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. En az güçlendirmenin yaşandığı boyutun politik güçlendirme olduğu söylenebilir. Çalışmada psikolojik ve ekonomik güçlendirme boyutunun diğer boyutların temeli olduğu, bilişsel güçlendirmenin değişken süreçleri içerdiği, politik güçlendirmenin diğer boyutlara göre daha zor ulaşılan bir boyut olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Ayrıca, eğitimlerden çok sonra finansal kazançlar gibi nedenlerle kadınlar arasında rekabet sorunu çıktığı, bunun neticesinde çatışmalar yaşandığı görülmüştür. Kadınlar arası dayanışma ve diyalogun her zaman var olduğu anlayışını zedeleyen bu durumun güçlen(diril)me deneyimi üzerinde olumsuz etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yetişkin eğitimi, kadınların güçlendirilmesi, katılım örüntüleri, dönüştürücü öğrenme.

Abstract

This study aims to analyse the empowerment experiences of women who have attended an educational programme in the context of adult education. To this end, topics including the general meaning attributed to education by women, the transformation brought about by participation in education in the lives of women who completed at least one educational programme in “Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı 75. Yıl Toplum Merkezi” (Contemporary Women and Youth Foundation 75th Year Society Centre), one of the Civil Society Centres located in Ege neighbourhood of Mamak district in Ankara, were analysed. In this respect, the ways in which women make sense of and experience this transformation, and in what capacity they have been empowered or made to feel empowered have been analysed through their own narratives from a perspective aimed to understand and explain their views in the context of gender. In this study, qualitative research was used, and to arrive at the respective objective, first of all the relevant literature has been searched and a detailed literature review in relation to the topic has been presented in the theoretical section of this study. In the qualitative dimension of the study, observation and in-depth interview technique have been employed. By using a semi-constructed interview form that has been developed by the researcher, a series of in-depth interviews were conducted with 21 women who participated in the research group. The MAXQDA tool was used in the analysis of the gathered data. The research has arrived at the conclusion that when the content and form of education serve women’s empowerment channels, the educational programme contributes to women’s acquisition of empowerment skills provided that;

- The attendance period to education increases,
- The learning process is supported by extracurricular activities (social and cultural activities, domestic and international expeditions, recognition of public institutions, etc.)
- When the empowerment experiences were analysed, it was revealed that the education received by the women within the scope of this study was successful in empowering them cognitively, psychologically, economically, and politically despite their patriarchal and traditional family structures. However, the least experience of empowerment was noted in the political

empowerment dimension. In line with this, the study has concluded that the dimensions of psychological and economic empowerment are the foundation of all the other dimensions of empowerment, and that cognitive empowerment involves variable processes, while political empowerment is a more difficult dimension to attain.

- Further, it has been observed that long after their education the problem of rivalry among women due to financial gains emerged which led to conflicts. It has been found that this situation, posing damage to the understanding that female solidarity and dialogue among women have always existed, had a negative effect on the women's experience of power and empowerment.

Keywords: Adult education, empowerment of women, participation patterns, transformative learning

Eğitim’ ve ‘güçlen(dir)me (empowerment)’ arasındaki ilişki günümüz yetişkin eğitimi tartışmalarının odağında yer almakta ve yetişkin eğitiminin önemli konu alanlarından birini oluşturmaktadır. Yetişkin eğitiminde ‘güçlendirme eğitimi’ Lowe’un (1985:66) ifade ettiği gibi , “yoksullar, kadınlar, göçmenler” gibi eğitime erişemeyen dezavantajlı toplumsal gruplara yönelik bir ilgiyi yansıtıyor.

Kadınların toplumda daha etkili rol almaları için güçlendirilmeleri önemli bir olgudur. Eğitimin kadınlar açısından güçlendirici yönü her türlü eğitim programında var olan içeriklerin değişmesi ve cinsiyetçi bilgi tabanıyla kadın görünmezliğinin ortadan kaldırılmasıyla yakından ilişkilidir (Stromquist, 2012:192-197). Özellikle toplumsal cinsiyet açısından gerçek dönüşümün, toplumsal cinsiyet yaklaşımının tüm politikalarda yerleştirilmesi ile olanaklı olduğu ileri sürülmektedir (Tan, 2005:214-218). Stromquist (2012:193) de, güçlendirme için eğitimin ataerkil ideolojileri sorgulaması gerektiğini savunmaktadır. Böylece kadınlar, eğitim aracılığıyla kendi yaşamlarını dönüştürebilme ve toplumsal cinsiyet baskılarından kurtulabilme olanağına sahip olabilmektedirler. Bunun için eğitimin dönüştürücü “içten gelen güç” potansiyeline işaret edilmektedir (Rowlands, 1997:13-14). Kendine güven, farkındalık gibi anlamları içeren bu güç, kadınların hem evde hem de toplumsal yaşamda var olan cinsiyet eşitsizliklerini görme bilincine ve bununla mücadele etme yeterliğine ulaşmasını sağlayacak eğitime gereksinimi artırmıştır. Dolayısıyla toplumda dezavantajlı konumda olan kadınların, yetkinleşerek kendi toplumsal konumunu iyileştirmek için mücadele edebilecek bir bilince ve yeterliğe ulaşmasına yönelik bir eğitsel ortamın düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun için toplumsal cinsiyet eşitliğini dikkate alan yetişkin eğitimi programları, kadınların güçlendirilmesinde sunduğu fırsatlar bakımından önemli ve anlamlı bir yerde durmaktadır.

Kadınların eğitimine yönelik güçlendirici yaklaşımının arka planında iki gelişmeden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, 1970'lerde Paulo Freire'nin *Ezilenlerin Pedagojisi* kitabında yer alan ezilenlerin kendi hayatlarını kuşatan politik, ekonomik ve toplumsal güçlerin farkındalığını kapsayacak "ezilenlerin pedagojisi" olarak adlandırılan yeni bir yaklaşımın yetişkin eğitiminde açtığı perspektiftir. İkincisi ise, 1960'ların sonlarında ortaya çıkan ikinci dalga olarak adlandırılan feminist taban gruplarının bilinç yükseltme deneyimlerinden çıkan eleştiri ve sorgulamalardır (Sayılan, 2006:1).

Yukarıda sözü edilen perspektiflerden ilki "radikal/toplumcu güçlendirici yaklaşım" olarak ifade edilen Paulo Feire'nin yaklaşımıdır (Sayılan, 2006:1). Freire (1991); yoksullar, kadınlar, göçmenler gibi toplumda yoksun durumda bulunan bu grupları "ezilenler" olarak tanımlarken, yoksun olanların kendi koşullarının değiştirilmesinde nasıl etkin hale gelecekleri/güçlenecekleri sorusu gündeme yerleşir. Sorunun yanıtı bilinçlenmedir. Bilinçlenme ise eğitsel bir süreçtir ve her düzeyde daha çok farkında olmayı gerektirir. Bireylerin, yaşamını kuşatan ekonomik, sosyal ve politik güçlerin farkındalığını kapsar. Bu yapıların farkına varan birey davranışlarını, tutumlarını ve eylemlerini ve giderek kendi dünyasını yeniden yapılandırma yeteneği kazanacağı varsayımına dayanır. Bunu hedefleyen eğitsel süreç bireyin özgürleşme ve bilinçlenme pratiği olarak düşünülmektedir (Sayılan, 2006:1).

Freire'nin geleneksel eğitim anlayışının karşısına yerleştirdiği bu yaklaşım, ezilenlerin verili koşullarını kabul eden bir konumdan (pasif alıcı durumundan), koşullarını değiştirme gücüne sahip hale getirmeyi hedefler. Bu yaklaşımda eğitim, dışsal bir süreç olmaktan ziyade dönüştürücü öğrenme (transformative learning) yöntem ve süreçlerini içermektedir (Freire, 1991:45-49). Dönüştürücü öğrenmenin önemli bir teması "güçlenme"dir. Öğrenenlerin güçlenmesi, dönüştürücü öğrenmenin hem koşulu hem de amacıdır (Cranton,1994:72). Kişi

ancak kendi bakış açısının farkındalığını artırdığı oranda, hem kendisini hem de çevresini değiştirme gücü elde edebilir. Dolayısıyla her düzeyde etkin katılmayı hedefleyen dönüştürücü öğrenme, öğrenenleri de sürecin öznesi durumuna getirir. Katılımcı, sorun merkezli ve eylem yönelimli yöntemler bu yaklaşımda uygulama alanı bulmaktadır. Öğrenme etkinliğine ne oranda nasıl katılımın sağlandığı konusu dönüşümün yönünün belirlemektedir. Bu nedenle güçlendirici yaklaşım için katılımcı yöntem bir tercih değil, bir gerekliliktir.

Kadınların eğitimine yönelik güçlendirici yaklaşımının arkasında yer alan ikinci gelişme ise, 1960'ların sonunda ortaya çıkan feminist taban gruplarının bilinç yükseltme deneyimlerinden çıkan eleştiri ve sorgulamalar ışığında inşa edilen bilinç geliştirme çalışmalarıdır. Sözü edilen yaklaşım, feminizminin tek değilse de öncelikli çalışma yöntemlerinden birisi olan “bilinç yükseltme grupları”na işaret etmektedir. Kadınlar, bilinç yükseltme gruplarında yaşamlarındaki her türlü baskıyı, eşitsizliği, ayrımcılığı ve sömürüyü konuşmakta, kendisini ve dünyayı sorgulamaktadır (Donovan, 2009:162-164; Stromquist, 2012:196). Buradaki hedef, toplumun yapısına ilişkin eleştirel kavrayışı geliştirmeye ve böylece kadınların ezilmesinin nereden ve nasıl kaynaklandığını anlamaya yöneliktir. Bu ise, kadınların yaşam deneyimlerine dayanan düşüncelerin geliştirilmesini içerdiği gibi, düşüncelerin deneyimler üzerindeki etkisini de ele alır (Hooks, 1984:71). Buradaki önemli vurgu, yaşam deneyiminin eleştirel değerlendirmesinden çıkan öğrenmedir. Öğrenme ancak deneyimin dönüşümü bağlamında oluşmaktadır (Sayılan, 2013:164). Bu ise konumuz açısından önemlidir. Dolayısıyla güçlendirmenin en iyi şekilde kişisel deneyim üzerine düşünmenin ve diyaloga dayalı iletişimin gerçekleştiği yerel düzeydeki küçük ve sadece kadınlardan oluşan gruplarda gerçekleşebileceği söylenmektedir. Bu nedenle karma örgütlenme yerine bağımsız kadın örgütlenmesinin gerekli olduğu önerilmektedir. Yani bu yaklaşımın bir ilkesi erkeklerden ayrı örgütlenmek ve kadın faaliyetlerinin büyük bölümünü erkeklere kapalı

olarak sürdürmektir (Stromquist, 2012:193-194). Ezilenlerin kurtuluşunun ancak kendi mücadelelerinin eseri olacağı bilgisinden hareketle geliştirilen bu ilkeyle, hem erkeklerin kadınlar adına konuşmasının önü alınmış olur, hem de bizzat mücadele süreci kadınların kendilerini dönüştürdükleri bir süreç haline gelebilir. Bu yaklaşım ataerkil ilişkileri sorgulamada ve “eleştirel bilinç” kazanılmasında (Stromquist, 2012:196-197) bir yetişkin eğitimi etkinliği olarak kadın hareketi içinde köklenmiştir.

Kadınları güçlendirici eğitim, feminist taban gruplarının bilinç yükseltme deneyimleri ile Paulo Freire'nin özgürleştirici eğitimin bir sentezi olarak, yetişkin eğitimi politikalarını etkilemiştir (Sayılan, 2006:1). Bu etki özellikle kadınların verili kimliklerini dönüştürme ve ortak sorunlarının bilincine varma konusunda informel bir eğitsel ortamı sağlamış ve cinsler arası eşitsizliklerin sorgulanmasının önünü açmıştır (Sayılan, 1993:69). Kadının içinde bulunduğu “sessizlik kültürü” nün aşılmasında feminist deneyimlerden ve Freire'nin eğitim yaklaşımından yararlanılması gerektiği, yetişkin eğitimi alanında etkili hale gelmiş ve yetişkin eğitimi üzerindeki düşünceleri ve uygulamaları etkilemiştir (Freire,1991:13). Bu gelişmelerin ardından artık “yetişkin eğitimi” de sadece bilgi ve yetenekleri aktarım olarak değil, öğrenenleri güçlen(dir)me üzerine inşa edilen gelişimsel bir süreç olarak da görülmektedir. Açık bir biçimde dönüşüm teorisine bağlanan ve giderek gelişen bu yaklaşımı benimseyen yetişkin eğitiminin başlıca ilgi alanı, kadınların kendilerini bir özne olarak inşa edebilmelerine yönelik yeni öğrenme ortamlarının oluşturulmasıdır. Öğrenmek için gerekli olan bu yeni ortamları Selbin (1998:5-7), “olayları ve süreçleri anlama ve egemen paradigmayla mücadele etmek için bir fırsat arayanlar insanların, en azından hayatlarında ilk kez, kontrolü ele almak için çalıştıkları özerk bölgeler” olarak tanımlamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, bu programların ana itici gücünü kadınların güçlendirilmesini hedef alan yetişkin eğitimi etkinlikleri

oluşturmaktadır. Dolayısıyla eğitim yoluyla güçlendirmenin merkezinde, iktidar karşısında güçlenmek için özgüven kazanmayı, kendini ifade etmeyi, öğrenme merakı uyandırmayı, kendi sorunlarının ayırdına varıp, çözer duruma gelmeyi, toplumsal bir güç geliştirmeyi ve toplumsal yaşamın özneleri olmayı hedefleyen pratikler yer almaktadır. Bunun kadınlar için anlamı, toplumdaki birçok eşitsizliği görme olanağını artırmak ve ikinciliklerini üreten yollara nasıl katkıda bulduklarını görmelerini sağlamaktır. Ayrıca kendi bedenleri ve doğurganlıkları üzerindeki denetimlerini artırmak, toprak ve mülk gibi kaynakları kontrol etme becerileri geliştirmek, aile içindeki sorumluluklarını azaltmak veya paylaşmak, kadın grupları ve inisiyatifleri yaratmak ve güçlendirmektir (Bhasin,1992:12-18). Bu ise, sadece kadınların değil, erkeklerin de seçimlerini ve yaşamlarını değiştirecek yeni bir perspektif kazanmayı gerektirmektedir.

Bu araştırmada, Ankara ili Mamak ilçesi Ege mahallesinde bulunan Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı 75.Yıl Toplum Merkezinde herhangi bir eğitim programını tamamlamış kadınların, katıldıkları eğitim programlarına katılmanın yaşamlarında yarattığı dönüşümlerden yola çıkarak “eğitimle güçlendirme” meselesini anlamak ve anlamlandırmak bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, bir eğitim programına katılan kadınların güçlenme deneyimlerini yetişkin eğitimi bağlamında analiz etmektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki boyutlar ele alınmıştır:

- 1- Kadınların sosyo demografik özellikleri,
- 2- Kadınların genel olarak “eğitime” yükledikleri anlam,
- 3- Aldıkları eğitimin yaşamlarına etkisi.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada eğitime katılan kadınların eğitim sürecine ilişkin düşünce, davranış ve anlamlandırmalarının kendi anlatıları üzerinden ortaya çıkarılması amaçlandığından nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımı Kümbetoğlu'na (2005:34-37) göre, "bireylerin kendi eylemleri ile ilgili bakış açılarını, davranışın içinde olduğu bağlamın ve süreçlerin, öznelerin kendi anlatılarından yola çıkarak derinlemesine ortaya çıkarılmasına yönelik bir araştırma yaklaşımıdır".

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Ankara ili Mamak İlçesi Ege Mahallesi Tuzlu çayır Bölgesinde etkinlik gösteren "Çağdaş Kadın ve Gençlik Vakfı 75. Yıl Toplum Merkezi"nde düzenlenen eğitim programlarından herhangi bir eğitim programını tamamlayan kadınlar arasından seçilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu görüşmeye istekli 21 kadın oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulmasında kartopu yöntemi kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Bu araştırmada da veri oluşturma aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı-yapılandırılmış "görüşme formları" kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, kendi hayatları hakkında elde edilen verilerin yorumlanmasında yanıtlayıcıların aktif katılımını sağlamak isteyen temel bir araçtır (Punch, 2005:169). Görüşme yapılan kadınların demografik özelliklerini öğrenmek üzere geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanıldıktan sonra araştırmanın alt amaç sorularına açıklık getirmeyi amaçlayan "Görüşme Kılavuzu" üzerinden görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler önceden randevu alma yoluyla araştırmacının kendisi tarafından yalnızca görüşmeci ve katılımcının

bulunduğu bir odada yüz yüze yapılmıştır. Görüşmeler sesli kayıt yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Kadınlarla ilk görüşmelere Eylül 2016'da başlanmış ve Ocak 2017'de görüşmeler tamamlanmıştır. İkinci görüşmeler ise, Şubat 2018-Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin tamamlanma süresi yaklaşık 3 yılı bulmuştur.

Verilerin Analizi

Tüm görüşmeler kamera kullanılarak CD'ye kaydedilmiş, daha sonra bu görüşmeler araştırmacı tarafından deşifre edilerek kadınların kimliklerinin saklı tutulması amacıyla bireysel görüşme yapılan her görüşmeci için bir kod kullanılarak yazılı metin haline getirilmiştir. Bunlar G1 (Görüşülen kadın 1), G2, G3...şeklinde kodlanmıştır. Her bir kod görüşmecileri ifade etmektedir.. Görüşülen kadınların kişisel bilgileri, onlara verilen kodlar altında ekte sunulmuştur (Ek 1).

- 142 -

Çalışma grubunda yer alan katılımcıların ayrıntılı demografik özellikleri araştırmacı tarafından tablolar kullanılarak betimlenmiştir. Görüşme kılavuzunda yer alan sorular, araştırmanın amacına uygun başlıklara dönüştürülmüştür. Yazılı çözümlenmeler elde edildikten sonra tüm görüşme dosyaları MAXQDA programına yüklenmiştir. Elde edilen veriler MAXQDA Nitel Veri Analizi programı kullanılarak çözümlenmiştir. Patton'un da vurguladığı gibi "analizin amacı betimlemenin yapılabilmesi için onu organize etmektir" (2002, s.503; Akt. Merriam, 2013, s.247).

Elde edilen veriler, belirlenen başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Araştırma amacıyla ilgili olmayan görüşme metinleri ayıklanmış, amaca uygun olan veriler analiz edilerek konuyla ilgili yorumlar yapılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma bulguları 3 başlık altında ele alınmıştır. Birinci alt başlık altında çalışma grubunda yer alan katılımcıların bazı sosyo-demografik özelliklerine yer verilmiştir. İkinci alt başlık altında genel olarak eğitime yükledikleri anlam, üçüncü alt başlık altında araştırma kapsamındaki kadınların eğitime katılmalarının yaşamlarında yol açtığı dönüşümlere ilişkin görüşleri değerlendirilmektedir.

Araştırma Kapsamındaki Kadınların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma grubunda bulunan kadınların, yaş gruplarına göre dağılımları Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. *Kadınların Yaşa Göre Dağılımı*

Yaş Grupları	Frekans	%
35-40	2	9,6
41-45	4	19,1
46-50	6	28,6
51-55	5	23,6
56 ve üstü	4	19,1
Toplam	21	100

Araştırma grubunu oluşturan toplam 21 kadının yaş durumları incelendiğinde; 46-50 yaş (%28,6), 51-55 yaş (%23,6), 41-45 yaş ve 56 ve üstü yaş (%19,1) ve 35-40 (%9,6) olduğu tespit edilmiştir. Yaş dağılımı açısından kadınların en fazla orta ve üstü olduğu görülmektedir. Kadınların yaklaşık yarısı (%48) 41 ile 50 yaş arasında iken, 35 yaşın altında kadın ise bulunmamaktadır.

Görüşülen kadınların 14’ü (%66,7) köy, 4’ü kent (%19,1) ve 3’ü (%14,2) kasabada doğmuştur. Yapılan görüşmelerde kadınların büyük çoğunluğunun (14 kadın) köyleriyle ilişkilerinin devam ettiğini

belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan kadınların Ankara'daki yaşam sürelerine ilişkin dağılımları şöyledir; 30-39 yıl (%28,6), 40 yıl ve üstü (%23,6), 20-29 yıl (%19,1) ve en az 19 yıl (%9,6) olarak tespit edilmiştir.

Kadınların çoğunun haneye giren aylık gelirleri asgari ücretin biraz üzerindedir. İşsizliğin yoğun olarak görüldüğü bu bölgede yaşayan kadınlar, yoksulluk sınırının altında yaşamaktadırlar.

Araştırmaya katılan 21 kadının 20'si evli, 1'i bekârdır. Yapılan görüşmelerde en genç evlilik 14 yaşında, en geç ise 24 yaşında yapılmıştır. Evli olanların hepsinin ise çocuğu vardır. Görüşme yapılan kadınların, erken yaşta evlenmiş olduğu görülmüştür. Araştırma grubundaki kadınların erken yaşta evlendirilmiş olmalarının kuşkusuz ataerkil yapıyla yakından bağlantısı vardır. Ataerkil yapının baskın olduğu toplumlarda aile içi hiyerarşik sıralamanın en alt basamağında olan kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirilmeleri, toplumsal yapının kadınlara biçtiği geleneksel rollerinin öncelikli olarak eş ve anne olmasıyla ilgili durumu doğrular niteliktedir.

- 144 -

Kadınların yaklaşık yarısı 10 kişi (%47.62) ilkokul mezunudur. Eğitimin daha ileri düzeylerinde örneğin lise mezunu kadınların 4 kişi (%19,05), yükseköğretim mezunlarının da 4 kişi (%19,05) olduğu görülmektedir. Bu gruptaki kadınların kent merkezi doğumlu olması nedeniyle kentte kalış süresi, fırsat ve olanaklara kırsal yerleşime göre daha kolay erişim, kent merkezinde yaşıyor olmalarından dolayı kentsel yaşam pratiklerinde eğitime daha çok gereksinim duymaları gibi etkenlerin eğitimi etkileyebileceği düşünülmektedir.

Kadınların eğitim hakkını kullanma ve eğitime erişim açısından karşılaştıkları sorunların temelinde ataerkil aile, yoksulluk, toplumsal baskı gibi ana etmenler bulunduğu aşağıda yer alan kadınların ifadelerinde açık bir biçimde görülmektedir. Ataerkil yapı içinde, kız çocuklarının her türlü hakkından tasarruf edilmesinin daha kolay olması, kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı roller ve sorumluluklarının yapısı, kadını ikincil kılan güç ilişkileri, onları

olumsuz yönde etkileyerek ergenlik çağına gelen kız çocuklarını eğitime erişim konusunda dezavantajlı konuma getirdiği söylenebilir. Kız çocuklarının eğitimi hakkındaki geleneksel yargıların ortak noktasında kız çocuklarının eğitiminin gerekli görülmemesi mantığı vardır. Geleneksel önyargılardan yola çıkarak okutulmayan kadınların anlattıklarından örnekler aşağıdaki gibidir:

Ben çok istedim okuyum. Ama babam okutmadığından dolayı okuyamadım. Hala içimde o. Babam dedi ki benim için, “o kız çocuğu, kız çocuğu okumaz” dedi. Kız çocukları okutulmuyor ya. O düşünceyi taşıyorlar. Terziydi babam. Beni dikiş kursuna, nakış kursuna gönderdi. Okutmayı düşünmedi **(G3)**.

Beni ailem “sen kız çocuğusun ne işin olur okulla” dediler. Ama aynı ananın babanın çocuğu erkek olunca onu rahat ettirdiler “okuyacak” dediler **(G7)**.

Kadınların kendi eğitim düzeyi ile çocuklarının okula gönderilmesi arasındaki ilişkinin kırılmış olduğu görülmüştür. İlköğretim düzeyinde mezun hiçbir çocuk bulunmazken en yüksek oranın yükseköğretim düzeyinde olduğu görülmektedir. Yükseköğretim düzeyinde bulunan kız ve erkek çocukların oranlarına bakıldığında, erkek çocukların oranı ile kız çocukların oranı arasında bir farklılık olmadığı görülmüştür, bu ailelerin eğitim konusunda cinsiyet ayrımcılığı yapmadıklarının ipuçlarını vermektedir. Nitekim kadınlarla yapılan görüşmeler sırasında çocuklarını kendilerinden farklı yetiştirmek ve okutmak arzusunda oldukları görülmüştür:

..Ben eğitimi değilim. İşte en azından, okul ben okumadım. Çocuklarım okusun kendilerini geliştirsinler diye çok istedim. Ne gerekiyorsa yapıyorum. Yeter ki okusunlar **(G7)**.

Çocuklarının kendileri gibi olmasını istemeyen kadınlar, ekonomik koşulları yetersiz olduğu için, çocuklarını kültürel ve sanatsal faaliyetlere gönderemediklerine dikkat çekmektedir. Kadınlardan (G6),

çocuklarının eğitime devam etmelerinin gerekliliğinin yanı sıra çocuğun gelişiminde başka faktörlerin de etkili olabileceğini düşünmektedir.

İçine kapanık ve pasif bir insanım. Çocuklarımın böyle olmalarını istemem. Maddi imkanım olsaydı çocuklarımın hem okuyup, hem de kültürel faaliyetlere gitmelerini sağlardım. Müzik olsun diğer spor faaliyetlerine olsun gönderirdim. Ama maddi imkansızlıktan dolayı gönderemedim. Okulla ev arasında gidip geldi çocuklar **(G6)**.

Kadınların çocuklarının eğitim durumlarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, kadınlar evlendikleri yaşlarda kendi yaşadıkları sıkıntıları kızlarının yaşamamaları için eğitim almanın önemli ve gerekli olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir. G15 kodlu kadının ifadesi şu şekildedir:

... Eğitimin eksikliğini çok hissettim hayatımda. Kendini ne kadar geliştiren de diplomaya gelince hayatta en büyük üzüntüm. Bunu kızlarım yaşasın istemiyorum. Kızlarımın dimdik durabilmeleri için okumaları şart. Eşimin aldığı yetmiyo tabii. Onun için çabalıyorum, “para olsun, bir iş imkanımız olsa da çalışıp kazanalım, kızlarım okusun diye” **(G15)**.

Kadınların, kızlarının eğitim olanaklarından yoksun bırakılmaması için ellerinden gelen imkânı sunmaya yönelik kararlı ve çaba içinde olmaları dikkat çekicidir. Bu durum ataerkil yapı içindeki kadınların eğitim konusundaki tutumlarında ortaya çıkan değişikliğe ilişkin önemli bir veridir. Bu değişikliğin nedeni olarak kadınların eğitim almaya başlamalarından sonra yaşanmış olması güçlenme çerçevesinde değerlendirilebilecek önemli göstergelerden biri olduğu söylenebilir.

Kadınların büyük çoğunluğu 13 kadın (%62) aile gelirin doğrudan katkı yaptıklarını belirtmişlerdir. Doğrudan katkı verenlerden 3 kişi emekli, diğer 10 kadının ise gelirleri düzenli olmadığı halde aile gelirin katkı vermeye çalıştıkları görülmektedir. Evde gelir getirici iş yapanlar çoğu kez sürekliliği olmayan, geçici, çok zaman alan, ince el işlerinden

kazanç sağlamışlardır. Evden dışarı çıkamamak, evde sürekli aynı işleri yapmak, yaş ilerledikçe tek düzeylikten rahatsızlık duyulması kadınlarda bunalma duygusunun yoğun olarak yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum kadınlar üzerinde gözle görülür bir bıkkınlığa ve başka arayışlara yol açmıştır. Bu arayış içinde olan kadınların ÇKGV'nin eğitimlerini tercih ettiği ve ÇKGV aracılığıyla bir iş sahibi olma fikrine daha sıcak baktıkları saptanmıştır. ÇKGV'nin sunduğu imkânlar aracılığı ile çalışan kadınların yaptıkları işler ve bu konudaki ifadeleri şu şekildedir:

Şimdi evin kısır döngüsü içinden kurtuldum.ÇKGV'nin sağladığı imkanlardan yararlanarak Matra Projesinde eğitmen olarak çalıştım. Proje bitene kadar 3 -4 yıl gibi her ay ücret aldım.Onlar bitti. Şimdi de ÇKGV aracılığı ile kurduğumuz Kozadan İpeğe Ev Eksenli Kadınlar Kooperatifi'nde çalışıyorum **(G1)**.

ÇKGV'de çalışıyorum. Bura benim hayatım.... Gönüllü çalışıyorum. Ama biraz da ücret alıyorum. Çalıştığımın karşılığı olarak. Yol parası ve yemek parası gibi ücret alıyorum **(G9)**.

- 147 -

Anlatılar incelendiğinde, ÇKGV'de verilen eğitimlerin kadınları güçlendirme yönünde olumlu etkileri olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla ÇKGV'nin sunduğu fırsatlar neticesinde kadınların psikolojik olarak kendilerini daha iyi ve özgüvenli hissetmeleri psikolojik güçlenmeye dair önemli bir gösterge olarak okunabilir.

Kırsal kesimde özellikle kız çocuklarının erken evlenmesi sık rastlanan bir olgudur. Araştırma grubundaki kadınlar arasında da erken evlenenler bulunmaktadır. Bu kişilerden erken evlenmenin etkisi ile çalışma hayatına başlayamayanların anlatımlarında yaşam koşullarındaki zorluklar görülmektedir.

İlkokul mezunu 17 yaşında çocuk yaşında evlendirilen biri hayatını kuramazken çalışmayı nasıl düşünecek**(G12)**.

..Ben kendime ama bazen kendime kızıyorum. Küçük yaşta evlendim. O yaşta evlilik olmasaydı. Keşke o zaman evliliğe hayır diyebilseydim.

Bundan yıllar önce ortaokulu bitirmiştım. Bir işe girerdim.....şimdi elimde bir maaşım olurdu. Eskiden daha kolaydı işe girmek. Şimdi üniversite mezunu boş geziyor**(G18)**.

İfadelerinden anlaşıldığı üzere, erken evlilikten dolayı çalışma yaşamına katılamayan kadınların çeşitli şekilde ezildikleri görülmektedir.

Kadınların gelir getirici bir işte çalışmama nedenleri arasında eşinin veya ailedeki diğer erkeklerin izin vermemesi de bir başka nedendir. Kadınların toplumdaki konumları önce aile, sonra toplum tarafından gelenek, görenek vb. alışkanlıklar öne sürülerek kısıtlanması, izne tabii olması onların istedikleri gibi davranmalarına engel olmaktadır. Kadınların çalışmama nedenleri değerlendirildiğinde, kadınların kişisel tercihlerinin bir ürünü olmadığı, ataerkil aile yapısının sonucu olarak toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliğin bir göstergesi olduğuna ilişkin Candaş ve diğerlerinin (2010: 54), Toksöz (2007: 23-78), ve KSGM (2014: 18-19) verilerini desteklemektedir.

Kadınların Eğitime Yükledikleri Anlama İlişkin Görüşleri

Kadınların genel olarak eğitime yükledikleri anlamı analiz etmek konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle kadınların düşüncelerine başvurulmuştur. Tablo 2 kadınların eğitimin anlamına ilişkin yanıtlarını göstermektedir.

Tablo 2. *Eğitimin Anlamı*

Eğitime Yüklenen Anlam	frekans
Kendini Geliştirmek	6
Bilinçli Olmaktır	5
Özgürlüktür	3
Ayaklarının Üzerinde Durmak	3

Tablo 2'nin devamı...

Hakkını Savunabilmek	2
Hayata Bakış Açını Değiştirir	2
Yarın İçin Güvencedir	2
İnsanı Yetiştirir	2
Bilgilerin Uygulanması	1
İnsan Olmanın Temelidir	1
İnsanı Güçlü Kılar	1
Hayatı Anlamlı Kılmak	1
Özgüvendir	1
Bilgi/Kültürlü Olmaktır	1
İnsan İlişkilerini Değiştirir	1
Düşünmesini Öğretir	1
Kendini Yenilemektir	1
Toplumun Aydınlanması	1

Soruya birden fazla yanıt verilmiştir.

Tablo 2'de görüldüğü gibi; en fazla gelen yanıtlar kendini geliştirmek, ikinci olarak bilinçli olmak, sonra da özgür olmak ve ayakları üzerinde durmaktır. Ayrıca kadınların tamamı eğitimi, Ünal'ın (2013: 23-24) da tanımladığı gibi "bireyin kendini gerçekleştirmesini sağlayan ve içinde bulunduğu gerçekliğe karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirerek toplumu demokratikleşme yönünde değiştirmeye teşvik eden bir süreç olarak" tanımladığı, fakat bunu aşağıdaki gibi farklı biçimlerde ifade ettikleri görülmektedir.

Eğitim özgürlüktür, özgüvendir (G4).

Eğitim, bir insanın ayakta kalabilmesi için aldığı bilgiler. Onu değerlendirebilmesidir. Bilgi yeterli değil, değerlendirebilmesi yani **(G6)**.

Görüşme yapılan kadınların ifadeleri değerlendirildiğinde, kadınlar eğitimi genel anlamda “hakkını savunabilme”, “iyi bir geleceğe sahip olabilme”, “hayatlarını kurtarabilme”, “ayaklarının üzerinde durabilme”, “bilinçli olabilme ve kadınlık bilinci edinmede”, ve “özgür olabilme” olanağının elde edilmesini sağlayacak bir etkinlik olarak algıladıkları ve olumlu anlamlar yükledikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eğitim basitçe bir ‘toplumsallaştırma’ aracı olmayıp aynı zamanda eğitim bileşenlerinin güçlendirilmesini mümkün kılan eşitlikçi ve özgürleştirici bir eğitim seçeneğinin sunulmasından yana bir tavır oluştuğunda eğitime katılanları güçlendirmeye katkı sağlama potansiyeline sahip olduğu belirtilmektedir (Freire; 1991:14; Ünal, 2013:24). Bu bakış açısıyla hazırlanan yetişkin eğitimi programlarının kadınların güçlendirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirmesi mümkündür.

Aldıkları Eğitimin Yaşamlarına Etkisi

Kadınların katıldıkları eğitimlerden sonra hangi düzeylerde veya alanlarda güçlendirildiklerini anlayabilmek için Stromquist’in güçlendirmenin dört boyutu üzerine yaptığı çalışma temel alınmıştır. Bu bağlamda kadınların görüşleri; Kadınların deneyimlerinde bilişsel güçlendirme, psikolojik güçlendirme, ekonomik güçlendirme ve politik güçlendirme açısından değerlendirilmiştir.

Kadınların deneyimlerinde bilişsel güçlendirme

Bilişsel güçlendirme başlığı altında ‘karar verme süreçlerine katılım’ ve ‘aile içi ilişkilerde meydana gelen değişimler’ güçlenme çerçevesinde değerlendirilebilecek önemli olgulardandır.

Kadınlarla yapılan yüzyüze görüşmelerde eğitimlerden önce karar alma süreçlerinde çok fazla söz haklarının olmadığını belirtmişlerdir. Eğitimlere gelmenin ilişkilerini olumlu anlamda etkilediğini, eşlerinin ve çocuklarının kendilerine karşı davranışlarında daha özenli, dikkatli, ölçülü ve saygılı davrandıklarını ve karar alma süreçlerinde söz hakları olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların görüşü aşağıda yer almaktadır:

...Eskiden olsa mümkün değil ama şimdi bakıyorum hani bi karar verirken, benim de fikrime saygı duyuyorlar. Bensiz, önemli bir kararı bensiz almıyorlar **(G18)**.

Eğitim aldıktan sonra senin dik kararlı görünce eşin de sana saygı duyuyo, çocuklarında. Benim fikrim alınmadan çocuklarım dahil hiçbir şeye karar verilmiyo. İllaki soracaklar. Yani çocuğunla eşin karşısında statün yükseliyo. Yani bakıyorum şu anda durumum bu **(G15)**.

Anlatılar değerlendirildiğinde, kadınların eğitimlerden önce ev içi karar alma süreçlerine daha güçlü bir konumda katılmazken artık daha güçlü katılabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla kararlara katılım konusunda kadınlarda bir iyileşme yaşandığı ve ev içi karar alma süreçlerinde artık daha fazla söz hakkına sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Bilişsel güçlendirmenin bir başka bileşeni de tüketim ve paranın denetimi gibi harcamalarda karar alma süreçlerine ilişkindir. Görüşme yapılan kadınların aile içindeki paranın denetim durumu Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. *Aile İçinde Paranın Denetim Durumu*

Paranın Denetimi Kimin Tarafından Yapıldığı	Frekans
Eşimle Ortak	7
Eşim	7
Ben	6
Erkek Kardeşim	1
Toplam	21

Tablo 3’de de görüldüğü gibi, aile içinde paranın denetiminin kadın kadar erkek tarafından da üstlenildiği kimi zaman birlikte yapıldığı görülmektedir. Ancak bu evde eşit bir düzlemde kararlar alındığının bir göstergesi olamamaktadır. Erkeğin evdeki hakimiyeti veya kadının erkeğe bağımlı konumunu içeren geleneksel rollerin geçerliliğini koruduğu sorulara verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır. Erkek elde ettiği gelirini, evin, kadının ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması için kadına bırakarak bunu kadının gerektiği gibi dağıtmasını bekler. Böylece evin düzeninin devam etmesi yine kadın tarafından sağlanmış olur. Bu konuda G7 ve G18 kodlu kadınların yanıtları açılmayıcı olabilir:

Evliliğimizin ilk yıllarında eşim yapardı. Gelirimiz düşüktü. Baktı ki zor oluyo, daha doğrusu yetiştiremiyo bana “sen yap” dedi. O günden beri hep ben yaparım. Başka kim olur. Evin ihtiyaçlarını karşılamak için cambaz oluyosun **(G7)**.

7 Yıldır paranın denetimi benim tarafımdan yapılıyor. Benim tarafımdan yapılmaya başlandıktan sonra daha düzenli olduğunu eşim gördü. Kendi daha rahat harcıyordu. Bana cüzi bir miktar veriyordu. Gerekçe olarak da sen yetiştiremezsin diyordu. Çünkü onun kahve alışkanlığı var **(G18)**.

Tablo 3 incelendiğinde, aile içinde paranın denetiminin erkek kardeşi tarafından yapıldığını belirten bir görüşmeci olduğu görülmektedir. Bekâr olan bu katılımcı anne ve babasıyla yaşamaktadır. Aile içinde paranın denetiminin evli ve ayrı evde yaşamakta olan erkek kardeşi tarafından yapıldığına ilişkin görüş bildiren görüşmecinin anlatımlarında, bu durumdan hoşnut olmadığı ve yaşam koşullarındaki zorluklar görülmektedir:

Aslında bakkal dükkanımız var. Bundan 4 yıl öncesine kadar ben işletiyordum. Artık erkek kardeşim işletiyor. Babam maaşını da alınca oraya bırakıyor. Aslında gelir var ama eve giren yok. Evi ayrı olan kardeşimin eline bakmak bana çok ağır geliyor. Şimdilerde O’nunla ilişkilerimiz de iyi değil zaten. Oysa ben gençliğimi verdim. Onlar

öğrenciyken siyasi bir takım şeyler yaşadılar... Polis baskılarını çok yoğun yaşadık.. Çok... sıkıntı çektik. Her iki kardeşim de içeri girdi. Ben küçük yaşta, annem babam sağken, hem anne oldum, hem baba oluyodum. Hepsi unutuldu. Gençtim, çalıştım, okuttum. Şimdi annem babam yaşlandı. Onlarla ilgileniyorum Babam üzülmesin diye bi şey diyemiyorum. Ekonomik özgürlüğüm yok ki. Bi şey yapamıyorum **(G2)**.

Görüşmecinin anlatısı irdelendiğinde, yaşamında karşılaştığı sorunlara verdiği tepkiler sonucu, moral bozukluğu, karamsarlık, kendi refahını küçümsemesi gibi birçok olumsuz duygu durumuyla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Kadınların kendilerini küçümsemeleri Stromquist (1995:14) tarafından “öğrenilmiş çaresizlik” olarak açıklanmaktadır. Kadınların düşük benlik saygısının, pasiflik ve fedakarlık gibi geleneksel nitelikleri kabullenerek fırsatlarını engelleyebileceği belirtilmektedir (Stromquist 1995:14-15; Kabeer, 1999:440). Kadınlarda öğrenilmiş çaresizliğin ortaya çıkmasının nedenlerden birinin yoksullukla ilgili olduğu, diğerinin de cinsiyet eşitsizlikleri olduğu söylenmektedir (Kabeer, 1999:440). Stromquist ve Kabeer’in bu saptamaları araştırma grubundaki G2 kodlu görüşmecinin durumuyla örtüşmektedir. G2 kodlu görüşmecinin anlatısı irdelendiğinde, öğrenilmiş çaresizlik durumuyla örtüşen bir davranış içinde olduğu görülmektedir. Araştırmacının gözlemi ve bulgulardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde, eğitimlerden sonra öğrenilmiş çaresizlik durumunu aşmadığı izlenimi edinilen sadece G2 kodlu görüşmecinin olması dikkat çekicidir. Ek 1 incelendiğinde araştırma grubu içinde sadece G2 kodlu görüşmecinin diğer kadınlara göre eğitimlere çok kısa süre devam ettiği saptanmıştır. Bu da G2 kodlu görüşmecinin eğitim fırsatlarından yeterince yararlanamadığının bir göstergesi olarak okunabilir. Buradan hareketle, toplumda yoksulluk ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin olduğu ailelerde yaşayan kadınların, kapsamlı yetişkin eğitimi programlarına uzun süre devam etmeleri durumunda ‘öğrenilmiş çaresizlik durumunu’ aşmaları mümkün olabilir.

Araştırma grubunda bulunan kadınlar içinde ortaya çıkan bir başka bakış açısı da, aile içinde paranın denetimine ilişkin karar vermede yetkinin sadece kendisinde olduğunu ifade eden bir görüşmeci olduğu görülmüştür. Bu konuda görüş bildiren G4 kodlu kadının anlatımı aşağıda yer almaktadır:

Parayı ben denetlerim. Çünkü ailede paranın değeri olduğunu kabul eden benim. Evin diğer fertleri parayı, bütçe fikirleri yoktur. Çocuklar da para harcamasını bilmezler. Çar-çur ederler. Bu nedenle parayı ben denetliyorum. Bunu tercih ediyorum **(G4)**.

G4 kodlu kadın anlatısında, paranın denetimine ilişkin karar vermede yetki alanını ele geçirdiğini vurgulamaktadır. Güçlendirme birçok farklı ve birbirleriyle ilintili yönleri olan bir kavramdır. Rowlands (1997:14)'e göre güçlendirme sadece karar verme yetkisine erişim demek değildir aynı zamanda karar verme yetki alanını ele geçirmek olduğunu belirtmektedir. G4 kodlu kadının ifadesi bu kapsamda okunduğunda, karar verme mekanizmalarında kadınların kontrol alanında yetkiyi ele geçirmesi, cesur ve bağımsız bir benliğe işaret edebilir. Dolayısıyla, güçlenme ile yakından ilişkili olduğu düşünülen bu bulgu araştırmanın ortaya koyduğu ve dikkat çeken önemli bulgulardan biridir.

Eğitimler süresince aldığı bilgiyi ve bunu günlük yaşamda kullanabilme bilinci ile eğitimlerden sonra evindeki şiddeti tam bitiremezse de azalttığını belirten kadınlar olduğu görülmüştür. Bu konuda G12 ve G18 kodlu kadınların ifadesi aşağıda belirtilmektedir:

Eşim probleliydi. Çok probleliydi. İşte gidiyoruz doktorlara falan. Kendi gitmiyor. İlaç kullanmadığı için hep bize eziyet ediyor. Bilinçsizce eziyet ediyor.

Eskiden şiddet uygulardı. Şimdi eskisi gibi uygulamiyo. Biraz daha kesildi. Çünkü şimdi benden çekiniyo. Ben bu eğitimleri aldıktan sonra bilinçlendim ya, benden çekiniyo. Çünkü şimdi ben baskı yapıyom. İşte uygularsan şunu yaparım, bunu yaparım. Seni evden

uzaklaştırırım. Böyle bir haklarım var. İşte altı ay yolağzından bile eve gelemezsin. Şunu yaparım, bunu yaparım derken biraz durdu, bitmedi ama durdu. Zaten şiddet yaptığı zamanda şimdi pişman oluyo da **(G12)**.

Şimdi önceden mesela, evde bir tartışma olduğunda eşim hemen hiç konuşmaz, tartışmaz bi şey olduğu zaman hemen o fiziksel şiddete başvururdu. Şimdi hayır! Hayır! diyorum. Bağır çağırma yok. Otur konuşacağız. Otur konuşacağız diyorum. Eğitimlerden sonra onu değiştirmeyi başardım evde. Artık fiziksel şiddet yok evde **(G18)**.

Anlatılar irdelendiğinde, aile içi şiddetle mücadele konusunda; yasal haklarının bilinmesi, özgüven duygusunun artışı, toplumsal cinsiyet konusunda bilinç artırıcı çalışmaların yapılması kadınları güçlendirdiği görülmektedir. Ancak aile içi şiddetle mücadele konusunun bütünsel olarak ele alınması ve kadınların bilinçlendirilmesinin yanı sıra erkeklerin de bilinçlendirilmesinin daha etkili olabilecektir.

- 155 -

Bilişsel güçlenme çerçevesinde değerlendirilebilecek bir başka bulgu da ‘toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farkındalık kazanmak’ tır. Eğitimlerden sonra bazı kadınların değişen düşüncelerinden biri, toplumsal cinsiyet rollerinin, aile ve toplum içerisindeki ikincil konumlarının fark edilmesiyle ortaya çıkan bir dönüşümdür:

Önceden yemek, bulaşık ütü yap. Bunu kendime bir görev olarak görüyodum. Bu Merkeze gidip-gelince ben de kendime göre bi hayatım olsun istiyorum. Ev halkına “ben sizin hizmetçiniz değilim” diyebiliyom. Şimdi diyom ki ben başka kapıda hizmetçi olsaydım aylığım maaşım olurdu, saygınlığım olurdu, diyom. Onlar da sesini çıkartmıyo hak veriyolar artık. Bi hakkım olduğunu öğrendim **(G20)**.

Anlatı irdelendiğinde, kadınların, günlük yaşamlarını ve kendilerine atfedilen cinsiyet rollerinin eleştirel/sorgulayıcı tarzda yaklaşımları normalleştirilmiş düşüncelerinin dönüşümlerini göstermektedir. Bu

da kadınların eğitimlerden sonra bilişsel güçlenme yoluyla bir güçlendirme yaşadıklarına ilişkin ipuçlarıdır.

Görüşme yapılan kadınlar, aldıkları eğitimlerden sonra evdeki ve toplumdaki ikincil konumlarına dair farkındalık kazandıklarını ancak ev içi sorumluluklarında bir değişim olmadığını ifade eden kadınlar da olduğu görülmüştür:

Yine ben yapıyorum. Bazen düşünüyorum da ev işlerini yapmasam ne olur diye. İnanın ortalık karışır. Evin düzeni bozulur. Çocuklarımla ben mutsuz oluruz. Kendim için yapıyorum. Burası benim diyorum. Yoksa kocamı mutlu etmek için değil **(G3)**.

Biraz değişse de tabi ki ben. Her zaman ki gibi ben. Değişen bi şey yok yani. Yalan yok çok yoruluyorum ama isteyerek yapıyorum. İsteyerek yapıyorum. Çünkü pis ve dağınık evden hoşlanmıyorum. Hiç birimiz hoşlanmayız. Evimin temiz olması.. Mutlu oluyorum. Huzurlu oluyorum. Düzenli olmak güzel bi şey. Kızlarım da var. Pis ve dağınık evde duramayız. Eşim de işin bir ucundan tutmalı. Tutsa kötü mü olur . Tabi ki iyi olur. İşte eğitimlerden sonra biraz yapmaya başladı. Azıcık bi şey yapsa işte hemen ben şunu yaptım, işte ben bunu yaptım gibi demeye başlıyor. Yani kendini bi şey sanıyor. Ya emeği ne kadar değerliymiş. Yıllardır yapıyorum, sesim çıkmıyor. O zaman diyorum ki biz enayi miyiz? Yaptığımız ev işleri için paralı biri tutulsa aylık ne kadar olur. Bu bilinçte ve cesaretleyim. Niye biz de evdeki emeğimizin kıymetli olduğunu anlatamıyoruz. Bunun için niye bi şey yapmıyoruz **(G9)**.

Kadınların görüşleri arasında en belirgin olarak ortaya çıkan ve dikkat çeken durum, kadınların eğitimlerden önce olduğu gibi sonra da ailenin ihtiyaçlarını karşılıyor olmalarından dolayı ev işlerini isteyerek yaptıklarına ilişkin ifadelerle rastlanmasındır. Kadınların konu ile ilgili görüşleri değerlendirildiğinde, iki temel vurgunun öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan birincisi eğitimlerden sonra ataerkil aile yapılarının kendilerini çevreleyen geleneksel ev-içi rollerine ilişkin farkındalık kazandıkları, ancak bunun ev işlerinin yürütülmesine

yansıtılmadığı görülmektedir. Nitekim kadınların anlatımları da bu durumu doğrulamaktadır. Kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ev içerisinde kendilerinden yapılması beklenen; temizlik-ütü-yemek yapmak, çamaşır- bulaşık yıkamak gibi yerine getirilen görevlerde herhangi bir değişimin olmadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla bu kadınlarda ev içi rol paylaşımında herhangi bir değişim yaşanmadığı görülmektedir. Diğeri de, kadınların ev içinde verdiği emeğin tek karşılığı ailede gördükleri sevgi ve saygıya ilişkindir. Dolayısıyla kadınların karşılık beklemeden ev düzeninin aksamaması için ürettiği emeğini yakınlarına isteyerek sunması eşitsizliğe meydan okumak için bir yol olarak tanımlanabilir.

Kadınların görüşleri arasında ortaya çıkan ve dikkat çeken bir başka husus da, 'ev-içi alanın kadının iktidar alanı olarak tanımlanmasına' ilişkindir. Bu konuda görüş bildiren G4 kodlu kadının ifadesi açımlayıcı olabilir:

- 157 -

Eğitimlerden sonra da gündelik hayatta bir değişim yaşansın istemiyorum. Çünkü evin işlerini kendim yapmaktan çok hoşlanırım. Eşimin ev işlerini yapmasından hiç hoşlanmam. Eşimin evde iş yapması O'nun evdeki etkinliğini artırıyor ve bu da beni rahatsız ediyor genel olarak. Eşim son zamanlarda evde iş yapmak istiyor. Ben mani oluyorum. Evdeki işlerimi yaparsa gücü eline alır. Ev benim iktidar alanımdır. Vermem, eşime dahi. Sadece eşime bazı işleri yapabileceğini söyledim. Mesela bulaşık makinasını yerleştirir. Salatayı mutlaka O yapar. Çay demler. Bu kadar **(G4)**.

G4 kodlu görüşmecinin anlatısı irdelendiğinde, ev içi alanda kendisine bir iktidar alanı inşa ettiği görülmektedir. Görüşmeci ev işlerini paylaşırsa 'iktidar alanı'nı kaybedebileceği endişesi taşıdığından ev işlerini kocası dahil bir başkasıyla paylaşmak istemediğini dile getirmektedir. Kaplan (2011:167); "geleneksel toplumlarda kadın evde tek başına yapmalıdır her şeyi; eğer yardım alırsa evdeki "iktidarını" kaybedeceğini belirtmektedir. Kaplan'ın bu saptaması araştırma grubundaki kadının anlatımıyla örtüşmektedir. Bu da kadının

toplumdaki konumundan dolayı ev ve ev işlerini yapmak zorunda kalmasının bir sonucu olarak, ev içi alanı sahiplendiği ve bu alanda başka bir otoriteyi kabul etmek istemediğini ön plana çıkartmaktadır. Bu çıkarım araştırmanın ortaya koyduğu ve dikkat çekici önemli bulgulardan biridir.

Eğitimlerden sonra eşlerinin ve çocuklarının ev işlerini yapmaya başladıklarına ilişkin görüş bildiren bazı kadınlar da olmuştur. Bu konuda görüş bildiren kadınların düşünceleri aşağıda verilmektedir:

Eşimde değişimler oldu. Önceden angarya gördüğüm ve yapmadığım ev işlerini yapmaya başladım (G1).

Ev işleri konusunda paylaşım halindeyiz (G5).

Eskiden çoğunlukla ben yapardım. Çamaşır yıkayan, evini temizleyen, köle gibi , hizmetçi gibi yani. Eğitimlerden sonra gündelik hayatımızda da güzel değişimler oldu (G15).

- 158 -

Kadınların anlatıları irdelendiğinde, 'ev içerisinde üstlenilen ve yerine getirilen görevlerde paylaşım ve değişim olduğu' görülmektedir. Bu veriler ev içi rol paylaşımında bazı kadınlarda bir değişim ve paylaşımın yaşandığını göstermektedir. Bu da bilişsel güçlendirilmenin önemli bir belirleyeni olan ev içi alanda bazı kadınların daha fazla güçlendiğini ortaya koymaktadır.

Kadınların aldıkları eğitimlerden sonra aile içi konumlarında yaptığı bir başka değişiklik ise boş zaman aktiviteleriyle kendilerine zaman ayırmaları olduğu görülmektedir.

Buradaki arkadaşların organizasyonu ile sinemaya, tiyatroya daha çok gidiyoruz (G4).

Boş zamanlarımda yaptığım işler değişti. Müzik dinlerim, kitap okurum veya çocuklarımla yürüyüşe çıkarım (G6).

Önceden ev, komşu görüşmeleri. Sıradandı benim hayat. Ben 55 yaş üstündeyim. Şimdi bu yaşında dans yapmaya gidiyorum. Modern dans yapıyorum **(G8)**.

Boş zamanlarımda tiyatro kursuna gittim. Bir ev hanımı olarak tiyatro oynamak, sahnelemek hayalimdi bu benim. Bunu başardım. Hem de 3 tiyatro oyunuyla. Koro kurslarımız vardı. Kurs sonunda yaptığımız konserler ile kültürel olarak çok faal olduk **(G9)**.

Kadınların anlatılarında kendilerine zaman ayırmaları sonucu, gündelik hayatın olağan akışının dışında farklı şeyler üzerine düşünme ve farklı şeyler yapma imkanı buldukları görülmektedir. Kendine zaman ayırma becerisi gösterme bilişsel güçlen(dir)menin bileşenleri arasında yer almaktadır. Nitekim Rowlands, kişinin kimliğini ve kendini değiştirmenin yollarından birinin, kişisel ihtiyaçlar için kendine daha fazla zaman ayırmada gösterdiğini belirtmektedir (Rowlands, 1997: 97-98). Rowlands'ın bu saptaması kadınların eğitimlerden sonra kendilerine zaman ayırmak için gösterdikleri çabayla örtüşmektedir.

- 159 -

Kadınların Deneyimlerinde Psikolojik Güçlendirme

Güçlendirmenin bir başka boyutu da 'psikolojik güçlendirme'dir. Kadınların psikolojik olarak güçlendirildiğinin en belirgin işaretinin kendilerine olan güven ve kendini değerli hissetmelerini belirtmeleri ve ifade ediş biçimleri olduğu vurgulanmaktadır (Stromquist, 2015:308-309).

Yapılan görüşmelerde kadınların tümü eğitimlerden sonra; cesaret ve özgüvenlerinde bir artış olduğunu, psikolojik olarak rahat ve iyi olma duygusu gibi değişimler yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Özgüven”im gelişti. “ ben de varım” diyorum. Bir birey olduğumuzun farkında olduk. Evde eskisi gibi herşeye he.. he.. Demiyorum **(G1)**.

Eskiden daha çekingen ve içe kapanıktım. Şimdi girdiğim ortamlarda daha rahatım. Çekinmeden bir konuyu konuşabiliyorsun. Bir konuyu savunabiliyorsun. Yaşamım daha rahat **(G7)**.

En önemli benim, “ben de varım”. Ben de varım demeyi öğrendim. Yani evden çıkmayınca hiç bi şey olmuyor. ...Bir toplumda otururkene konuşabiliyorum ...Ben bir topluma gidip bir hakkımı istemeyi bile utanırdım, sıkılırdım. Ben şimdi istersem 2 bin, 3 bin kişi olsun istediğim gibi konuşma yaparım **(G8)**.

Mesela Bağkur’dan bana borç geldi. Gittim. Bağkur il müdürüyle görüştüm. Eskiden il müdürünün ne demek olduğunu bile bilmezdim yani. Düşünebiliyor musunuz? Gayet normal konuştum, arz ettim. Gittim oranın avukatıyla da görüştüm işimi hallettim, geldim **(G 9)**.

Hayatım bomboşmuş. Boş bir hayat olmuş benimki. Şimdi kendimi yeniden keşfettim. Çok cesaretli olduğumu gördüm. Kendimle gurur duyuyorum **(G11)**.

Önceleri hastaneye yahut da bir çarşıya-pazara eşimle gidiyodug. Ama ben şimdi istediğim gibi yurtdışına bile gider gelirim **(G14)**.

Önceden yolda giderken ayy filanın mı? Eşi giden, filanın kızı mı? Filanın kardeşi mi? onu hissediyodum. Çocuklar gibiydim. Yani çekiniyodum. Yahut da üzülüyorsunuz. Ama şu anda hayır. Hiç kimsenin bi şeyi değilim. Sadece ben şuyum. Aldığım eğitimlerdendir. Yani ben olduğumu fark ediyorum. Yani ben benim. Ben benim. Ne filanın eşiyim. Ne de şunun bunun annesiyim, ne de filanın kızıyım. Ben şu kişiyim. Artık benim diyorum. Daha emin adımlarla yürüyorum. Kendi kararımı kendim verebiliyorum. Daha özgüvenliyim **(G15)**.

Şimdi hakkını arıyorsun, çekinmiyorsun. Konuşuyorsun artık. Çok güzel bi şey. Heyecanlanmıyorsun. Yani ne der demiyorsun. Yüzün kızarmıyor. Eskiden ne der?, bi şey mi? der yahutta ben bir başkanla nasıl konuşabilirim. Muhtara gitmeye bile insan çekiniyordu. Bir muhtarlık sonuçta. Onu sen oyunla getirmişsin oraya. O seni temsil ediyor. Ama o kurumun kapısını açmak farklıydı. Ama şimdi rahatlıkla açabiliyorsun **(G15)**.

Mesela işte ya, mesela işte çocuğun okuluna giderken. Mesela ben önceden çocuğun toplantısına gittiğimde, düşünür dinlerdim çoğunlukla. Aslında bilirdim, orda benim bir şey söylemem gerekiyordu. Ama ben ya boşver söylesem de olur söylemesem de olur diye. Ama şimdi rahatlıkla kalkıp söyleyebilirim yani onu **(G17)**.

Eşim çocuklarım hepsi bu eğitimlerden sonra daha gülyüzlü olduğumu söylüyorlarŞimdi bir devlet kurumuna rahatlıkla gidiyorum. Sıkılmadan derdime nasıl çare istenir ney hepsini yapıyorum **(G19)**.

Bi yere gideceksem yalnız gidemezdim. Ya eşim götürürdü, ya da kızım gelir beni alırdı. Şimdi kendi başıma giderim. Özgüvenim gelişti. Kendi başıma karar veriyom **(G20)**.

Kadınların, “özgüvenim gelişti”, toplumda “ben de varım”, “kendimin farkına vardım” “cesaretli olduğumu gördüm” gibi ifadeleri onların özgüvenlerinin arttığını ve psikolojik olarak güçlendiklerini ortaya koymaktadır.

- 161 -

Kadınların Deneyimlerinde Ekonomik Güçlendirme

Güçlenmedeki bir önemli öge de ekonomik güçlendirme boyutudur. Kadınların güçlendirilmesi konusunda çalışmalarda bulunan Stromquist, güçlendirmenin ekonomik boyutunu “kadınların finansal özerklik sağlayacak gelir üretme kapasitesi” olarak tanımlamaktadır (Stromquist, 1995: 14-15).

Kadınların finansal anlamda bağımsız bir gelir oluşturmaları ekonomik açıdan güçlendirilmelerini sağladığına ilişkin G6 kodlu kadının ‘...çocuklarımın isteklerini gerçekleştirebiliyorum. Katıldığım eğitimler gelişimim için fayda sunsa da, ekonomik açıdan fayda sunmasaydı bu kadar faydalı olmazdı’ gibi ifade finansal kazançlar ve diğer faaliyetlerin kadınların özgüvenini arttırdığını ortaya koyması açısından örnek olarak gösterilebilir.

Eğitimlerden sonra, kadınların finansal anlamda bağımsız bir gelir oluşturmaları için bir araya gelip 'Kozadan İpeğe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi' kurdukları görülmüştür. Görüşmelerde kadınlar Kooperatif sayesinde daha rahat iş bulduklarını ve gelir getirici faaliyetlerinin sürdürülebilir olmasında Kooperatifin önemli rol oynadığına ilişkin sıklıkla vurgu yapmışlardır. Ayrıca, kadınlar kooperatif sayesinde toplumun diğer alanlarında daha görünür olmalarının yolunun açıldığını ve aile içi konumlarının iyileştiğini dile getirmişlerdir. Kadınların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Birlikten güç doğar boşuna dememişler. Kooperatif kurup gücümüzü birleştirdik. Böylece maddi gelir elde etme imkanımız oldu kooperatif sayesinde. Kooperatif adına iş alınıyor, iş bağlanıyor. Çok tanınır olduk. Tanındık ya, Kooperatif sayesinde. Telefon açıyorlar bizi bir şekilde buluyorlar. Alman Büyükelçiliği, Boyner, TMMOB gibi yerlerle iletişimlerimiz var. Tanındık ya. Artık daha rahat iş buluyoruz. İş ayağımıza geliyor **(G7)**.

- 162 -

Bez torbalar, bez çantalar yapıp satıyoz (G8).

Kooperatif sayesinde birçok kurumla görüşmelerimiz oluyor. Tanındık.

Kooperatif sayesinde bir gelirimiz var (G11).

Eskiden eşim devamlı "yok sen ne yapıyorsun, sen ne ediyon, sen akşamaca bu evde ne yapıyorsun. Senin ne kazancın var bu evde" derdi her zaman. Bu demesi de çok ağır hakaret geliyordu bana. Çok zoruma gidiyordu. Şimdi kızgın olduğu zaman psikolojisi bozuk olduğu zaman yine senin ne hakkın var falan diyo ama, iyi olduğu zaman tamam senin de hakkın var. Sende iş gördün çalıştın kazandık beraber yaptık diyo. Düşünün O bile değişti. Önceden mümkün müydü? Eğitimlerden sonra kooperatif sayesinde elde ettiğimiz gelir **(G12)**.

Şu anda bir kapıyı çaldığında Kooperatif başkanı olarak, çalışıyorsun. Kamusal yaşamda bir kooperatif başkanı olarak pek çok toplantılara, panellere radyo programlarına katıldım. Vali, Kaymakam ve Mamak Halk eğitimi Merkezi yetkilileriyle ve diğer sivil toplum örgütleri,

TMMOB yetkilileri gibi herkesle görüşüyorum. Eskiden işi biz araştırırdık, şimdi insanlar bizi buluyor. Dünya bankası ile çalışıyoruz. Onlara bez çanta yapıyoruz. Tatmin edici ücret veriyorlar. Emegimizin karşılığını alıyorlar. Gelirimiz sürekli olabiliyo **(G15)**.

Bir gelirim oldu sonunda. Kooperatif sayesinde kazanıyoruz. Çalışıp parça başı paramızı alıyoruz **(G16)**.

Kooperatif sayesinde hem gelirimiz hem de sosyal çevremiz çok gelişti. kooperatifle ilgili bir etkinlik olunca yine gidiyom. Önceden bir yere giderken Mesela eşim apartman komşuma bile izin vermezdi. 3 gün önceden izin alırdım. işte bugün şurada oturacağız gidebilir miyim diye. Şimdi ben hiç tereddütsüz şehir dışına da çıkabiliyorum ülke dışına da çıkabilirim **(G18)**.

Sosyal sermaye yoluyla kadınları güçlendiren çeşitli projeler üzerinde çalışmalarda bulunan Mayoux; kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesinin kendileri ve aileleri için refahının artmasına ve sosyal çevrenin geliştirilmesine yol açtığını belirtmektedir. Ayrıca ekonomik güçlendirmenin kadınların toplumsal ve politik güçlendirilmesine yol açarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini de yeniden müzakere etmesine olanak tanıdığından söz etmektedir (Mayoux, 2000:8; 2001:439). Bu sonuç araştırmamızla benzerlik göstermektedir.

Eğitimlerden sonra kooperatif dışında yine kadınlar tarafından Kadın Eğitim ve İstihdam Derneği (KEİD)'nin kurulduğu görülmektedir. Bu derneğin iktisadi işletmesi olarak “Çiçek Anaokulu” isminde bir kreşin açılması eğitime katılan bazı kadınlar için eğitimlerden sonra ekonomik güçlendirmeyi destekleyecek iş imkanı sunduğu belirlenmiştir. Bu yapıların kadınların ekonomik güçlendirilmelerini desteklediğine vurgu yapan G5 kodlu kadının ifadesi aşağıda belirtilmektedir.

Kreşin yürütücülüğünü yapıyorum. Emekli maaşım yetmediği için yeniden aile bütçesine de katkı olmaya başladı. Hiç işveren olmayı

düşünmemiştim. Yeniden bir işim ve bir çevrem var. Şimdi çok iyi gidiyor. Şu anda 7 öğretmen, 74 öğrencimiz var. Kreşte şoförle beraber 21 kişi çalışıyor. Hepsi sigortalı. Eğitimler ve Vakıf sayesinde şimdi derneğin başkanı, kreşin de sorumlu Müdürüyüm. Aşçımız eğitimlere katılan kadın. Kadınlarla beraber çok iyi vakit geçiyoruz. Burası sayesinde hem bir kazancımız var, hem de ilişkilerimiz iyi. Hep görüştüğümüz için birbirimizi olumlu etkilemeye de devam ediyoruz **(G5)**.

Memur emeklisi konumunda iken eğitimlere devam eden G5 kodlu kadının eğitimlerden sonra farklı iş yaşamına katılması hem yeni gelir elde etmek açısından hem de yeni çevre oluşturması nedeniyle güçlendirmenin birçok boyutunu deneyimlediği görülmektedir.

Kadınların görüşleri arasında ortaya çıkan ve dikkat çeken bir başka husus da, eğitimlerden sonra çalışma hayatına aktif olarak katılan G1 kodlu kadının geliri üzerinde bağımsız hareket ettiğine ve daha iyisini tercih etme konusunda seçim yapabildiğine ilişkindir:

- 164 -

Sosyal çevrenin içine girdim. Farkediliyorum. Sonuçta önce kendim iş istiyordum iş gelmiyordu. Şimdi iş teklifi bana geliyor. Halk eğitiminde öğretmen oldum. Şimdi Çankaya Halk eğitimindeyim. Şimdi Halk eğitimini ben seçiyorum. Ebru dersi veriyorum. Ekonomik olarak güçlendiğim için şimdi kaliteyi öğrendim. Artık giyimim kaliteli olanına dikkat ediyorum. En iyi ayakkabı neyse onu alıyorum. Kıyafet seçerken ürünün içeriğine dikkat ediyorum. Önceden hangisi ucuz ise onu alıyordum **(G1)**.

Kabeer (2001:19-22) tercihte bulunabilme gücüne sahip olmanın bireysel ekonomik güçlenme ile yakından ilişkili olduğunu, gelir elde etme anlamındaki ekonomik güçlenmenin sadece maddi amaçlara odaklanmak yerine, kadınların stratejik ihtiyaçlarını yerine getirmeyi veya konumlarını geliştirmeyi amaçladığını belirtmektedir. Kabeer'in bu saptaması araştırma grubundaki G1 kodlu kadının deneyimiyle örtüştüğü görülmektedir.

Kadınların Deneyimlerinde Politik Güçlendirme

Güçlendirmenin politik boyutu, “güç eşitsizliklerinin farkındalığı ve örgütlenme ile harekete geçme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (Stromquist, 2012:187). Tanımdan da anlaşıldığı üzere politik güçlendirme, hem özel hem de kamusal alanları kapsamaktadır.

Kadınların eğitimlerden sonra özellikle siyasi alana ilişkin ilgilerinin arttığı görülmüştür:

Evde çorap örерim, dikiş dikerim, nakış yaparım, derken, şimdi yani ben bir mahallede muhtarlığı bile yaparım. Diye kendimi değiştirdiğimi hissediyorum yapabilirim **(G12)**.

Siyasetin bir yanından tutmak istiyorum. Dünyayı değiştireceklerin de kadınlar olduğunu düşünüyorum. Erkeklerden çok kadınlar **(G15)**.

Politik güçlendirme, aynı zamanda kolektif eylem ve örgütlenme gerektirir. Aldıkları eğitimlerden sonra kadınların bir araya gelerek ‘Kozadan İpeğe Ev Eksenli Kadınlar Kooperatifi’ ismiyle bir kooperatif , ‘Kadın Eğitim İstihdam Derneği’ ismiyle de bir dernek ve iktisadi bir işletme olarak “Çiçek Anaokulu’nu kurarak örgütlendikleri görülmüştür. Toplumsal dönüşüm gözönüne alındığında kooperatiflerin ve kadın derneklerinin kadınlar için avantajlı olduğu görülmektedir.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu önemli bulgulardan birisi de araştırma grubunda bulunan Kooperatif üyeleri kadınlar arasında eğitimlerden çok sonra finansal kazançlar gibi nedenlerle çatışmalar yaşanmasıdır. Kadınlar arası dayanışma ve diyalogun her zaman var olduğu anlayışını zedeleyen bu durumun güçlen(diril)me deneyimi üzerinde olumsuz etki oluşturduğu görülmüştür.

Stromquist, güçlendirmenin ana amacı, kadınlar arasında toplumsal cinsiyet dayanışmanın yaratılması olduğunu ve güçlendirme stratejilerinin gelişimindeki en dirençli engellerden birinin de kadınlar arasındaki rekabet sorunu olduğunu belirtmektedir. Ayrıca çeşitli

güdüler kadınları bir arada tutarken, grup halindeki kadınlarda ya birbirlerine karşı güvensizlik vardır ya da kişisel çekişmelerle uğraşmakta olduğundan bahsetmektedir (Stromquist, 2012:198-199). Stromquist'in bu saptaması araştırma grubundaki kadınların eğitimlerden çok sonra rekabet sorunu yaşamalarına ilişkin anlatımlarıyla örtüşmektedir.

Bu araştırmada kadınların ataerkil ve geleneksel aile yapılarına rağmen, aldıkları eğitimlerin onları bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik olarak tanımlanan boyutlarda güçlendirmekte başarılı olduğu görülmektedir. En az güçlenmenin yaşandığı boyutun politik güçlendirme olduğu söylenebilir. Öte yandan, eğitimlerden çok sonra finansal kazançlar gibi nedenlerle kadınlar arasında oluşan rekabet sorunu neticesinde yaşanan çatışmalar kadınların güçlenmelerinin bileşenlerinden olan diyalog ve kadınlar arası dayanışma üzerinde gölge bırakmıştır.

- 166 -

Sonuçlar

1. Araştırma yapılan grubun çoğunluğu ilkokul mezunu, 46-55 yaş arasında, evli, ortalama 2-3 çocuklu, alt gelir grubunda olan, sürekli düzenli bir işte çalışmayan kadınlardan oluşmaktadır. Toplum Merkezinin bulunduğu bölgede ataerkil yapılanmanın yaygın yaşandığı ve kadınların toplum içindeki statülerinin düşük olduğu gözlenmiştir.

Kadınların daha önce eğitime devam etmemeleri konusunda vurguladıkları temel nedenler ise; bulunduğu bölgede okul olmaması, erkek çocuklarının eğitime öncelik verilmesi, kız çocukları için eğitimin gerekli görülmemesi, yoksulluk ve bu yoksunluk koşulları içinde (maddi olanakların azlığı) erkek çocuğun eğitiminin önemsenmesi, kadın iş gücüne ihtiyaç duyulması gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

2. Kadınlar için eğitim her şeyden önce iş bulmanın bir aracıdır. Kadınlar, eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiyi kavramış durumdadırlar. Bunun ötesinde eğitim;

– Toplumda saygın olmanın bir aracıdır. Eğitimli olmak onlara göre, ailelerinde, kamu kurumlarında, okul ve kamusal alanda, arkadaş çevrelerinde saygın olabilmenin bir aracı olarak değerlendirilmiştir.

– Çocukların daha iyi eğitim görmesinin bir ön koşulu olarak değerlendirilmiştir.

– Toplumda güçlenme açısından istediği şeyleri yapabilme gücünü veren bir araç olarak algılanmaktadır.

– Eğitimli olmak toplumda kendini daha iyi ifade edebilmenin de bir aracı olarak değerlendirilmektedir.

– Ailede ve toplumda daha bilinçli kararlar verebilmenin bir aracı olarak algılanmaktadır.

– Eğitimli olmak kadınlar için başarıya güçlerine duyulan güveni de geliştirilen bir araç olarak algılanmaktadır.

3. Kadınlar eğitime katılmanın hem toplumsal yaşamda, hem de toplumsal cinsiyet rolleri açısından dönüşümler sağladığını ifade etmişlerdir. Kadınların, bilişsel, psikolojik, ekonomik ve politik boyutlarda güçlendikleri bulgulanmıştır. Kadınların yaşamlarındaki bu dönüşümler şu noktalarda özetlenebilir:

Kadınların deneyimlerinde bilişsel güçlendirme boyutuna ilişkin sonuçlar;

– Aile içinde daha önce eşleri ya da ailenin diğer erkek bir bireyi, tarafından verilen kararlara katılma konusunda duyarlılık geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla kararlara katılım konusunda kadınlarda bir iyileşme yaşandığı ve ev içi karar alma

süreçlerinde artık daha fazla söz hakkına sahip oldukları bulgulanmıştır.

– Kadınların eğitim sonrası erkek egemen yapıyı sorguladıkları gözlenmiştir.

– Eğitimlere en az devam eden görüşmecinin ailedeki erkek bireyler (baba ve erkek kardeş) tarafından kendisine yapılan olumsuz yüklemelerle karşı karşıya kaldığı ve öğrenilmiş çaresizlik durumuyla baş etmede zorlandığı saptanmıştır.

– Eğitimlerden sonra evindeki şiddeti tam bitiremezse de azalttığını belirten kadınlar olduğu görülmüştür.

– Kadınların ev içinde verdiği emeğin tek karşılığı ailede gördükleri sevgi ve saygının devamı için eğitimlerden önce olduğu gibi sonra da ailelerinin ihtiyaçlarını karşılıyor olmalarından dolayı ev işlerini isteyerek yaptıkları saptanmıştır.

- 168 -

– Aile içi sorumluluklarının; özellikle eşleri, diğer aile bireyleri ile paylaşılması gerektiğini öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

– Ev içi alanı kendi iktidar alanı olarak inşa eden ve bu nedenle ev işlerini paylaşırsa “iktidar alanı”nı kaybedebileceği endişesi taşıdığından ev işlerini kocası dahil bir başkasıyla paylaşmak istemediğini dile getiren kadınlar bulunmaktadır.

– Kadınlar kendilerine zaman ayırmaları gerektiğinin farkında olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerine zaman ayırmaları sonucu, gündelik hayatın olağan akışının dışında farklı şeyler üzerine düşünme ve farklı şeyler yapma imkanı bulduklarını ifade etmişlerdir.

– Eğitimlerden önce sıradan olan gündelik hayat aktivitelerinin de eğitimlerden sonra değişmiş olduğu görülmüştür. Boş zamanlarında kişisel gelişim, sevilen ve ilgi duyulan şeyleri yapma, (örneğin, kitap okuma, koro, tiyatro kursuna, sinemaya gitme, vb.) gibi konularda çok

farklı sosyal ve kültürel etkinliklere katılarak olumlu bir deneyim yaşadıklarını söylemişlerdir. Değişik aktiviteler içinde yer almanın bilişsel güçlenmelerine zemin oluşturduğu saptanmıştır.

Kadınların deneyimlerinde psikolojik güçlendirme boyutuna ilişkin sonuçlar;

– Kadınların tümü eğitimlerden sonra; cesaret ve özgüvenlerinde bir artış olduğunu, psikolojik olarak rahat ve iyi olma duygusu gibi değişimler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Kadınlar, ‘özgüvenim geliştii’, toplumda ‘ben de varım’, ‘kendimin farkına vardım’ ‘cesaretli olduğumu gördüm’ gibi ifadeleri onların eğitimlerden sonra psikolojik olarak güçlendiklerini ortaya koymaktadır.

– Sadece ev içinde değil, kamusal yaşama dair sorumluluklar da almaya başladıklarını ifade etmişlerdir. (Okul-veli görüşmesi, kamusal alanda görünür olma, toplantılara katılma, radyo programlarında, açık oturumlar ve söyleşilerde konuşmacı olma, çocukların ve aile büyüklerinin hastaneye götürülmesi, yerel yöneticilerle sorun çözme amaçlı yüz-yüze ilişki kurma gibi).

– Ev dışı kamusal alanlara çıkma konusunda özgüven geliştirdikleri görülmüştür. Kadınların eğitimlerden sonra ev dışına çıkmanın bir uzantısı olarak sosyal ve kültürel etkinliklere katılma ve kamusal alana (hastaneye, belediyeye marketlere, sinemaya, tiyatroya vb) gidebilme becerileri kazandıklarını ifade etmişlerdir. Tek başına yolculuk yapabilme, otobüse binebilme, hatta yolda yürüme, tek başına akrabalarını ve arkadaşlarını ziyaret ettikleri belirtilmiştir. (Daha önce sinemaya, tiyatroya, Kızılay’ a gidemedikleri, otobüse binemedikleri vb). Kadınlar sahip oldukları bu hareket özgürlüğünün aldıkları eğitimle değişen bir durum olduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların sosyal etkileşimlerinin artmasına ve kamusal alanlara girebilecek kadar kendilerini güçlü hissetmelerine yol açan bu

durumun psikolojik olarak güçlenmelerinin bir sonucu olduğu saptanmıştır.

Kadınların deneyimlerinde ekonomik güçlendirme boyutuna ilişkin sonuçlar;

– Eğitimlerden önce herhangi bir gelir getiren işte çalışmayan kadınlar, eğitimlerden sonra maddi gelir elde ettiklerini belirtmişlerdir.

– Gelir elde etme ile birlikte ekonomik anlamda özerk olmanın neticesinde, daha iyi yaşam şartları için kaliteli ve anlamlı seçim yapma yeteneğinin geliştiğini söyleyen kadınlar bulunmaktadır.

– Ekonomik özerkliğin kadınların özgüvenini arttırdığını söyleyen kadınlar çoğunluktadır.

– Elde edilen veriler, güçlendirmenin bilişsel ve psikolojik boyutlarının önemli olduğunu, ancak ekonomik kaynaklarla güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kadınların finansal anlamda bağımsız bir gelir oluşturmaları ekonomik açıdan güçlendirilmelerini sağlarken, toplumun diğer alanlarında daha görünür olmalarının yolunu açtığı ve aile içindeki konumlarını da iyileştirdiği saptanmıştır.

Kadınların deneyimlerinde politik güçlendirme boyutuna ilişkin sonuçlar;

– Politik farkındalık geliştirdiklerini ifade eden kadınlar bulunmaktadır. Oy verdiği siyasi partiyi eleştirme, siyasilerin söylediklerini sorgulama ve siyasi kararlarını artık kendi başlarına verdiklerini söyleyen kadınlar bulunmaktadır.

– ‘Kozadan İpeğe Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Kooperatifi’nin ve ‘Kadın Eğitim İstihdam Derneği’ nin kurulması eğitimler sonrasında güçlendirilmelerinin tüm boyutlarını destekleyecek yeni beceriler ve iş fırsatları elde etme konusunda kolektif çalışmayı ve dayanışmayı

yansıtan 'kolektif örgütlenme'ye örnek olması açısından anlamlı yerde durmaktadır.

- Kadınların farkındalıkları diyalog ve toplumsal dayanışma ile artmıştır. Bunun yanında kadınlar arasında rekabet sorunu çıktığı ve çatışmaya dönüştüğü görülmüştür.

Öneriler

- Yeni yapılacak araştırmalarda farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip kadınların güçlenme deneyimleri incelenebilir.
- Karşılaştırmalı çalışmalar yapabilmek için sivil toplum merkezlerinde yürütülen eğitimlere katılan kadınlar ile Halk Eğitimi Merkezlerine katılan kadınların aldıkları eğitimlerin yaşamlarına etkisi incelenebilir.

KAYNAKÇA

Bhasin, K. (1992). Education for Women's Empowerment: Some Reflections. *Adult Education and Development*, 39, (ss.11-24).

Candaş, Ayşen, ve diğerleri (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi. Proje ekibi: Buğra Ayşe, Yılmaz Volkan. Günseli, Sevda. ve Çakar, Burcu Yakut. Erişim

Adresi: https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439796553_turkiyede_esitsizlikler_spf_0.pdf

Cranton, P. (1994). *Understanding and Promoting Transformative Learning: A Guide for Educators of Adults*. San Francisco: Jossey-Bass.

Donovan, J. (2009). *Feminist Teori: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri* (A.Bora, M. A. Gevrek ve F. Sayılan, Çev.). (5. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freire, P. (1991). *Ezilenlerin Pedagojisi* (D.Hattatoğlu ve E. Özbek, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınevi. (1982).

- 172 -

Hooks, B. (1984). *Feminist Theory: From Margin to Center*. Boston: South End Pres.

Kabeer, N. (1999). Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. *Development and Change*. Volume 30, ss.435-464. Erişim Adresi: <https://scholar.google.com/citations?user=8V5ygnAAAAJ&hl=en>

Kabeer, N. (2001). *Reflections On The Measurement Of Women's Empowerment*. Discussing Women's Empowerment -Theory and Practice. *Sidastudies* no:3.(Stokholm,SİDA.ss.17-57).ErişimAdresi: <https://www.sida.se/contentassets/5e45d330e16743179cefc93de34e71ac/15611.pdf>

Kaplan, M. (2011), "Kaplumbağa'nın Özgürlüğü": Kadınlar ve Ev İçi Emek. *Cyprus International Universty Folklor Edebiyat Dergisi*, Cilt 17, Sayı: 65, ss.163- 172. Erişim Adresi: https://www.folkloredebiyat.org/Makaleler/1212807414_fe-65-13.pdf

- KSGM. (2014). Türkiye’de [Kadın İşgücü Profili ve İstatistikleri Analizi](#). T.C. [Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü](#). (“Türkiye’de Kadın İşgücü Profili ve İstatistiklerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bakış Açısıyla Gözden Geçirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. Proje Yürütücüsü: Prof. Dr. Ayşe Gülay Toksöz). Birinci Basım. Ankara. Erişim Adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr>
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. (1.Basım). Ankara: Bağlam yayıncılık.
- Lowe, J. (1985). *Dünya’da Yetişkin Eğitime Toplu Bakış* (T. Oğuzkan, Çev.). Ankara: Unesco Türkiye Millî Komisyonu Yayını.
- Mayoux, L.(2000). Micro-Finance and Empowerment of Women: A Review of theKey Issues. Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/documents/publication/wcms_117993.pdf
- Mayoux, L.(2001). Tackling the Down Side: Social Capital, Women’s Empowerment and Micro-Finance in Cameroon. *Development and Change* (32) ss.435-464. Erişim Adresi: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.958.4555&rep=rep1&type=pdf>
- Merriam, S. B. (2013). Yetişkin Öğrenme Kuramının Değişen Manzarası (2. Baskı). (G. Güvercin ve O. Seçkin, Çev.) A. Yıldız ve M. Uysal (Derleyen), *Yetişkin Eğitimi* (ss.105-126). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (D. Bayrak, H. Bader Arslan ve Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Rowlands, J. (1997). Questioning Empowerment Working With Women in Honduras. UK and Ireland: Oxfam. Erişim adresi: <file:///C:/Users/Hp/Downloads/bk-questioning-questioning-empowerment-honduras-010197-en.pdf>

- Sayılan, F. (1993). *Kadın Eğitime Feminist Bir Yaklaşım: Çankaya Belediyesi 100.Yıl Kültür Evinde Uygulamalı Bir Araştırma*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara, Türkiye.
- Sayılan, F. (Eylül, 2006). *Türkiye’de Halk Eğitime Feminist Bir Bakış*. XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 13-15 Eylül 2006, Muğla.
- Sayılan, F. (2013). JackMezirow ve Dönüştürücü Öğrenme Kuramı. A. Yıldız ve M.Uysal (Derleyenler), *Yetişkin Eğitimi*. (161-175). (2. Baskı). İstanbul. Kalkedon Yayınları.
- Stromquist, N. P. (1995). The Theoretical and Practical Bases For Empowerment, Edited By Carolyn Medel-Anouevo *Women, Education, and Empowerment: Pathways Towards Autonomy* (Hamburg, UNESCO Institute for Education) (ss.13–22). Unesdoc Digital Library Erişim Adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000100662> Son Erişim Tarihi, 12/03/2020.
- Stromquist, N.P. (2012). Kadınların Güçlendirilmesinde Eğitimin Rolü. F. Sayılan (Çev.), *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim: Olanak ve Sınırlılıklar* (ss.185-214). Ankara:DipnotYayınları. (2002).
- Stromquist, N. P. (2015). Women’s Empowerment and Education: linking knowledge to transformative action. *European Journal of Education*, Vol.50, No. 3, 2015. (ss.307-323). <https://library.pcw.gov.ph/sites/default/files/Stromquist->
- Selbin, E. (1998). Socialjustice in Latin America. dilemmas of Democracy and revolution. Erişim Adresi: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/lasa98/Selbin.pdf>
- Tan, M. (2005). Yaşamboyu Öğrenme ve Toplumsal Cinsiyet Boyutunda Kimi İçermeleri(F.Sayılan ve A. Yıldız, Yay. Haz.). *Yaşam Boyu Öğrenme* (2. basım.) (ss.207-220.). Ankara: Pegem Yayınları.
- Toksöz, G. (2007). Türkiye’de Kadın İstihdamının Durumu. Ankara, Uluslararası Çalışma Ofisi. Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) yayını.

Ünal, I. (2013). Kapitalist Toplumda Eğitim: Kuram ve Gerçekliğe Bir Bakış.
Praksis Dört Aylık Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı:33(3), (ss:9-27).

Ek 3. Görüşülen Kadınların Kişisel Bilgileri

Araştırma Grubu	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10	G11
Yaş	37	41	49	59	48	41	43	60	47	52	47
Eğitim Durumu	Üniversite	Üniversite	İlkokul	Üniversite	Üniversite	Lise	İlkokul	İlkokul	Ortaokul	Okur-Yazar	İlkokul
Mesleği	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Emekli	Emekli	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını
Medeni Durum	Evli	Bekar	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli
Evlilik Süresi	16	0	33	37	27	18	24	40	30	39	27
Eşi ile Nasıl Evlendiği	Flört	_	Görücü	Flört	Flört	Görücü	Flört	Görücü	Görücü	Görücü	Görücü
Eşinin Mesleği	Memur	_	Terzi	Öğretmen	Mimar	Memur	Teknisyen	Emekli	Şöfor	Emekli	Garson
Eşinin Eğitim Durumu	Üniversite	_	İlkokul	Üniversite	Üniversite	Lise	Yüksekokul	İlkokul	Ortaokul terk	İlkokul	İlkokul
Çocuk Sayısı	2 Tane	_	3 Tane	3 Tane	3 Tane	2 Tane	2 Tane	3 Tane	3 Tane	4 Tane	2 Tane
Çocukların Eğitim Durumu	Üniversite	_	Üniversite	Üniversite	Öğrenci	Öğrenci	Yokul-Lise	2 Üniv.-1 Öğr.	Univ.- 1 Öğr.	Lise	Üniversite
Nereden Göç Ettiği	Ankara	Sivas	Elazığ	Kıbrıs	Çorum	Çorum	Çorum	Yozgat	Sivas	Sivas	Sivas
Ankara'da Yaşama Süresi	37 Yıl	41 Yıl	42 Yıl	30 Yıl	30 Yıl	20 Yıl	20 Yıl	39 Yıl	39 Yıl	22 Yıl	40 Yıl
Oturduğu Ev Sahipliği	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Kiracı	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Kira	Ev Sahibi	Kira	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi
Ev Geçimini Kimin Sağladığı	Eşi	Babası	Eşi-kızı-kendis	Ortak	Ortak	Eşi	Eşi	Eşi-Çocuk	Eşi-Kızı	Eşi	Eşi-Kızı
Aylık Hane Geliri	2501-3000TL Arası	1500-2000TL	2501-3000TL	3501-4000TL	3501-4000TL	2501-3000TL Arası	2501-3000TL	2000-2500TL Arası	2001-2500TL	1500-2000TL Arası	2001-2500TL
Aile Gelirine Katkıları	Dolaylı	Dolaylı	Dikiş-Nakış	Maaş	Maaş	Dolaylı	Dolaylı	Dolaylı	Maaş	Nakış-Piko	Dolaylı
ÇKGV'deki Eğitimlere Devam Etme Süreleri	4 Yıl	6 ay	2 Yıl	7 Yıl	3 Yıl	2 Yıl	2 Yıl	8 Yıl	10 Yıl	2 Yıl	10 Yıl

- 176 -

Ek 3. Görüşülen Kadınların Kişisel Bilgileri (Devam)

Araştırma Grubu	G12	G13	G14	G15	G16	G17	G18	G19	G20	G21
Yaş	42	36	53	43	47	41	48	58	50	43
Eğitim Durumu	İlkokul	Lise	İlkokul	İlkokul	İlkokul	Lise	Ortaokul	İlkokul	İlkokul	Üniv. Terk
Mesleği	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Emekli	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını	Ev Kadını
Medeni Durum	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli
Evlilik Süresi	24	14	35	20	30	18	31	41	30	24
Eşi ile Nasıl Evlendiği	Görücü	Flört	Flört	Görücü	Görücü	Flört	Flört	Görücü	Görücü	Flört
Eşinin Mesleği	Şöfor	Güvenlik Gör.	Emekli	Elektrikçi	Emekli	Dekorasyon	Zabita	Terzi	Emekli	Memur
Eşinin Eğitim Durumu	Lise	İlkokul	Ortaokul Terk	Lise	Ortaokul	Lise	Lise	İlkokul	Yüksekokul	Lise
Çocuk Sayısı	2 Tane	1 Tane	3 Tane	2 Tane	2 Tane	2 Tane	2 Tane	3 Tane	2 Tane	2 Tane
Çocukların Eğitim Durumu	Üniversite	Öğrenci	2 Üniv.-1 Lise	1 Lise-1 Öğr.	1 Üniv.-1 Öğr.	Öğrenci	Lise	2 Üniv.-1 Lise	Üniv	1 Üniv.-1 Öğr.
Nereden Göç Ettiği	Yozgat	Sivas	Sivas	Sivas	Sivas	Sivas	Yozgat	Sivas	Çorum	İstanbul
Ankara'da Yaşama Süresi	30 Yıl	19 Yıl	32 Yıl	20 Yıl	47 Yıl	39 Yıl	48 Yıl	41 Yıl	30 Yıl	43 Yıl
Oturduğu Ev Sahipliği	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi	Ev Sahibi
Ev Geçimini Kimin Sağladığı	Eşi	Eşi	Eşi	Eşi	Eşi	Eşi	Eşi-Çocukları	Eşi	Eşi	Eşi
Aylık Hane Geliri	2501-3000TL Arası	1500-2000TL	2001-2500TL	1500-2000TL	1500-2000TL Arası	4001TL üstü Arası	2501-3000TL	2001-2500TL Arası	2001-2500TL	2501-3000TL Arası
Aile Gelirine Katkıları	Dolaylı	Dolaylı	Dolaylı(Terzi)	Dolaylı	Dolaylı	Maaş	Dolaylı	Dolaylı	Dolaylı	Dolaylı
ÇKGV'deki Eğitimlere Devam Etme Süreleri	10 Yıl	2 Yıl	10 Yıl	10 Yıl	5 Yıl	3 Yıl	10 Yıl	9 Yıl	2 Yıl	3 Yıl